

2. Мистецтво у розвитку особистості: Монографія / [Ничкало Н.Г., Зязюн І.А., Рудницька О.П. та ін.]; за ред. Н.Г.Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006.-224 с.

Г.М.Удовіченко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

В статтє рассматриваются актуальные вопросы формирования профессиональных ценностей будущего педагога в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

The article deals with some actual problems concerning the formation of a future teacher's professional values in the process of humanitarian subjects learning.

Сучасний світ має потребу в людині з високим рівнем загальної культури, людині “успішній”, “ефективній”, здатній швидко орієнтуватися і приймати оптимальні рішення під час здійснення професійної діяльності у постійно змінюваних умовах. Не є виключенням і професійна діяльність педагога, і тому під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі необхідно формувати професійні цінності, які мають стати для майбутнього педагога сталими утвореннями. Безперечним є також наступне твердження: чим вищий рівень знань людини, тим більше вона відповідає всім вимогам, які висуваються до фахівця певної професійної сфери, тим ширші можливості відкриваються перед нею, тим легше вона знаходить своє місце у суспільстві.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті передбачає поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу. У ній передбачено, перш за все, підготувати особистість майбутнього фахівця, який би був здатним якісно застосовувати набуті у період навчання знання протягом усього життя, а це видається можливим лише за умови забезпечення якісної освіти на етапі її здобуття.

У сучасному світі, коли майже втрачені практично всі цінності, цінності освіти й знання не є виключенням. Усе більше затребувана людина із суб'єктною позицією, що вміє мобілізувати себе на подолання труднощів, здатна приймати рішення незалежно від зовнішніх факторів і впливів. Її впевненість у виборі підстав для власної діяльності в соціальному житті, що постійно змінюється,

визначається особистісними змістами, які вона конструює для себе. Гуманітарні знання, які допомагають і сприяють розвитку особистості, мають велике значення у її формуванні. Саме тому процес вивчення гуманітарних дисциплін містить у собі неперевершені можливості щодо формування певних професійних якостей майбутнього вчителя. Питання гармонізації цінностей і змісту гуманітарних знань є одним з актуальних питань сучасної освіти в цілому й педагогічної науки зокрема.

Виходячи з цього актуалізується проблема формування професійних цінностей у майбутніх педагогів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

У роботах Б.Г.Ананьєва, Л.С.Виготського, В.С.Грехнева, В.А.Кан-Калика, О.М.Леонтьєва, В.М.М'ясищева, О.В.Сухомлинської, Д.М.Узнадзе закладено психолого-педагогічні основи вивчення проблеми формування цінностей. Однак у вищезгаданих авторів не висвітлюється повною мірою проблема формування саме професійних цінностей. У них не розкривається специфіка і зміст формування професійних цінностей у майбутніх педагогів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури стосовно досліджуваної проблеми можна диференціювати за такими напрямками: про закономірності професійного становлення особистості (Б.Г.Ананьєв, О.О.Абдуліна, Л.С.Виготський, В.І.Загвязинський, О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн та ін.); про формування професіоналізму педагога та його готовності до професійної діяльності (А.М.Бойко, Ф.Н.Гоноблін, М.Б.Євтух, Л.В.Кондрашова, В.О.Сластьонін та ін.); положення психолого-педагогічної науки про організацію навчально-пізнавальної діяльності (С.І.Архангельський, Д.М.Богоявленський, П.Я.Гальперін, В.В.Давидов, О.К.Дусавицький, Г.С.Костюк, В.В.Краєвський, М.М.Скаткін, Г.І.Щукіна та ін.); про мотивацію навчання (Л.І.Божович, А.К.Макарова, М.В.Матюшкін); про активність суб'єкта і об'єкта в процесі трансформації знань (Л.П.Арістова, О.В.Брушлінський, В.І.Євдокимов, Т.І.Шамова та ін.)

Проблемою цінностей займалися Н.Аббаньяно, М.М.Бахтін, Дж. Дьюї, М.С.Каган, В.В.Крюкова та М.П.Данилова. З'ясувати різні точки зору на розуміння категорії "особистісне знання" допомогли роботи В.А.Героїменко, В.И.Данильчука, А.С.Молчановой, М.Полани.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб на ґрунті теоретичного аналізу й узагальнення власного педагогічного досвіду визначити основні напрями розробки проблеми формування професійних цінностей майбутніх педагогів у процесі навчання гуманітарних

дисциплін і сформулювати педагогічні умови, які забезпечуватимуть ефективність даного процесу.

Загальновідомим є той факт, що менталітет фахівця межі ХХ-ХХІ століть оснований на самодіяльному розв'язанні професійних задач, котрі у якості центрального моменту містять проблематику самоактуалізації – прагнення особистості до самопізнання і самореалізації у особистісному і професійному аспектах, що є відповіддю неповторного початку, закладеному в “Я” на сукупність нормативних настанов і моральних прагнень. Не викликає сумніву, що для майбутнього педагога це є одним з пріоритетних напрямів, над яким постійно необхідно працювати задля підвищення власного рівня професіоналізму і як наслідок формування певних професійних цінностей.

Характер здійснюваного дослідження окреслив коло вивчення наукової літератури з методологічних концепцій теорії гуманізму, проблем загальнолюдських гуманістичних цінностей та умов їх функціонування (В.Сухомлинський, К.Ушинський, І.Франко, Т.Шевченко), визначення систем змістових утворювань особистості на гуманістично-ціннісних орієнтирах у процесі творчої діяльності (Б.Асаф'єв, О.Василенко, Є.Незайкинський, Л.Столович та ін.).

Вчені обумовлюють формування ціннісних гуманістичних орієнтацій як результат залучення особистості до соціокультурної діяльності. Становлення цього координуючого механізму в структурі свідомості і поведінки людини вони пов'язують з розвитком потреб, інтересів, естетичних смаків, ідеалів, настанов, а також спрямованості на виникнення різнобічної творчої і навчальної діяльності. У контексті проблеми формування професійних цінностей майбутніх педагогів це мають бути професійно спрямовані потреби, інтереси, певні естетичні смаки, уподобання, ідеали, настанови, а також обов'язково професійно необхідні знання, причому значну частину загальноосвітніх студенти здобувають саме у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Роль гуманітарних знань зростає з кожним днем, а процес гуманітаризації загальнолюдських і професійно важливих знань набуває постійної інтенсифікації.

Дослідник А.Здравомислов зазначає, що ціннісні орієнтації є важливим елементом структури особистості, які утворюють вісь свідомості, що забезпечує її стійкість стосовно певного типу поведінки і діяльності, у тому числі і спрямованої на професійне становлення, обумовлюючи мотивацію дії. “Саме ціннісні орієнтації – це внутрішній компонент свідомості і самосвідомості особи” [3, с.203].

Підкреслюючи регулюючий характер цінності, яка слугує постійним орієнтиром, визначається також цінність як значення об'єкту, причому з акцентуацією на прямому безпосередньому зв'язку цінності з поняттям значущості, а також із потребами, прагненнями, ідеалами, гуманістичними потенціями людини.

Ціннісні орієнтації містять у собі певні норми, що регулюють свідомість особистості на рівні загальнолюдських цінностей. Вони виявляються у світоглядних позиціях, поведінкових ситуаціях, творчій діяльності та у процесі узагальнення загальнолюдських знань, джерелом здобуття яких саме і виступають гуманітарні дисципліни. Для майбутнього педагога все перераховане представляє неабияке значення. Але центральним і провідним принципом має стати принцип гуманізму, оскільки не може бути якісної професійної підготовки вчителя без наслідування гуманістичних ідеалів.

Гуманізм – це принцип, що базується на переконанні у потенційних можливостях людини; її здатності до вдосконалення; вимозі свободи та захисту гідності; ідеї про право людини на щастя і задоволення її потреб та інтереси, у тому числі й професійних.

Існують інші визначення поняття “гуманізму”, але вони ідентичні в своїх концепціях про людину як вищу цінність у світі, про умови досягнення вищого розквіту людської особистості. Саме до цього має прагнути вчитель у своїй професійній діяльності, а тому процес формування професійних цінностей майбутнього педагога у процесі навчання гуманітарних дисциплін має бути наскрізною пронизаним ідеями гуманізму.

Гуманізм – це зосередження загальнолюдської моральності, без якої неможливо виводити нові покоління до високих ідей та ідеалів.

Гуманізація – це олюднення будь-якої особистості; це прояв людяності, відповідальності за свої дії з погляду майбутнього. Це чітка логіка, а більш конкретно – образне мислення, альтернативність пошуку, відсутність догматичності. Гуманізація не вичерпується тільки світоглядним змістом, вона передбачає, передусім, – любов до людини і повагу до її людської гідності. Гуманізм як прояв людяності є домінантою у світоглядних позиціях реалізації особистісно-орієнтованих технологій в системі підготовки майбутніх педагогів.

“Людяність мусить виступати практичною реалізацією гуманізму, духовності у її світському розумінні, з одного боку, а з іншого – передумовою формування гуманістичного світогляду.

Людяність – це джерело, мета і критерії істинного гуманістичного світогляду” [2, с.21].

Т.І.Левченко, Р.М.Рогова розкривають особливості присвоєння тих чи інших смислових змістів і мотиваційних прагнень особистості. Можна говорити про нестійкі ситуативні смислові змісти, що характеризуються епізодичністю, залежністю від зовнішніх обставин, а також про стійкі, привласнені особистістю смислові змісти, що увійшли до загальної структури смислової сфери, та про особистісні цінності, які визначаються як усвідомлені та прийняті людиною як найбільш загальні, генералізовані смисли життя.

У роботах А.Маслоу, К.Роджерса, М.Рьюз розглядаються теоретичні аспекти формування гуманістичних ціннісних орієнтацій особистості, доводять, що головними у цьому процесі виступають здатність і схильність кожного до самоактуалізації. Вони максимальною мірою уособлюють те, що є істотним, власне людським, найкращим у людині. Це ті особливості, у яких більш адекватне сприйняття дійсності, вільне від впливу ситуативних потреб, стереотипів, більш адекватна оцінка себе та інших. Для них характерною є спонтанність проявів, простота і природність, відсутність штучних захисних форм поведінки, але в той же час – є захищеність від негативних зовнішніх впливів, факторів. Їм притаманні гуманістичне ставлення до життя, автономність, незалежність від оточення і водночас – почуття єдності з людством, демократичність у стосунках, готовність вчитися у інших, стійкі внутрішні моральні норми, гостре відчуття добра і зла, дружба з тими, хто виявляє схильність до самоактуалізації, зайнятість – як правило – не собою, а своєю життєвою місією, орієнтація на універсальні, “вічні” цінності.

Гуманістична психологія схиляється до таких людських реалій, як переживання досвіду, структури “Я”, становлення особистості.

Саме теоретичні засади гуманізму на основі вітчизняних (Б.Братусь, В.Дзюба, Н.Киященко, Р.Шульга) та зарубіжних (А.Маслоу, К.Роджерс, М.Рьюз, А.Швейцер та ін.) досліджень дозволили окреслити стратегічні напрями щодо вирішення проблеми формування професійних цінностей майбутніх педагогів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

У контексті дослідження проблеми формування професійних цінностей необхідно також зупинитись на аналізі визначень поняття “професійна спрямованість”, яке, вважаємо може бути достатньо

важливим задля подальшого визначення категорії “професійних цінностей”.

У науково-педагогічній літературі професійна спрямованість розглядається як:

- єдність почуття й прагнення до оволодіння професією (О.М.Землянська);
- властивість, яка виявляється в активному стійкому прагненні займатися певною професійною діяльністю, вдосконалюватися в ній (І.С.Вітенко);
- О.П.Сейтешев у поняття професійна спрямованість вкладає установки, інтереси, потреби, ідеали, переконання, схильності, здібності до певного виду діяльності [5, с.79-87]. Він визначив джерело розвитку професійної спрямованості та виділив її структурні елементи:
 - проявлення загальної життєвої позиції особистості, її життєвої орієнтації;
 - наявність професійних планів, які містять цілі та засоби їх досягнення;
 - ступінь активності особистості при реалізації згаданих планів.

Узагальнюючи проведений теоретичний аналіз щодо проблеми дослідження, а також на ґрунті власного педагогічного досвіду роботи у вищій педагогічній школі можна визначити і сформулювати на гіпотетичному рівні сукупність педагогічних умов, створення яких забезпечить ефективність формування професійних цінностей майбутніх педагогів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

По-перше, професіоналізація змісту навчання гуманітарних дисциплін на ґрунті реалізації принципів гуманізму й гуманізації і гуманітаризації навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

По-друге, залучення студентів до активної пізнавальної діяльності у процесі навчання гуманітарних дисциплін через використання інноваційних форм і методів набуття професійно важливих знань.

По-третє, забезпечення наявності системи роботи, спрямованої на формування професійних цінностей майбутніх педагогів на засадах повного і цілісного усвідомлення важливості гуманітарних знань.

Література

1. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62с.

2. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 кн. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навчально-методичний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
3. Здравомыслов А.Г. Потребности, интересы, ценности. – М.: Политиздат, 1986. -223с.
4. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 186с.
5. Сейтешев А.П. Пути воспитания профессиональной направленности учащихся и молодых рабочих. – М., 1974. – С.79-87.

Л.Л.Олексієнко

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В статье рассмотрены проблемы использования творческой работы студентов на занятиях по английскому языку в высшей школе, как способа повышения качества знаний будущих специалистов.

In article problems of use of creative work of students on employment on English language in the higher school, as the way of quality of knowledge are considered.

Проблема формування творчої особистості хвилювала за всіх часів як вітчизняних, так і закордонних педагогів. Креативний процес, креативна особистість досліджувалася в роботах: Дж.Гілфорда, В.Сміта, К.Тейлора, Е.Торренса; креативна інтерактивність вивчалася К.Трошиною. Про можливість використання асоціативного мислення як частини креативного процесу говорили Л.Занков, З.Калмикова, Н.Менчинська; сензитивні періоди розвитку креативності визначали О.Матюшкин, В.Кудрявцев, В.Дружинін; складові частини креативного процесу розглядали Я.Пономарів, П.Ленгли, Р.Джонс, С.Мідник і ін.; роль особистісних і професійних якостей у формуванні креативності як показника професіоналізму з'ясували А.Брушлинський, Ю.Гильбух, В.Шадриков, В.Чудновський, Н.Шумакова, О.Шибланова. Положення психології і педагогіки вищої школи, що розкривають закономірності й принципи професійного становлення особистості (Б.Ананьев, Л.Виготський, О.Леонтьев, В.М'ясищев, С.Рубинштейн); взаємозв'язок і взаємозумовленість мислення та навчальної роботи (О.Вербицький, А.Брушлинський,